

Tremtinys

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

www.lpkts.lt

Trisdešimt trejetieji leidybos metai. Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

2021 m. kovo 26 d.

Nr. 12 (1418)

Prieš tris ketvirčius amžiaus

Stanislovas ABROMAVIČIUS

1944 m. vasarą, sovietų kariuomenei vėl okupavus Lietuvą, pradėta rengtis naujoms represijoms. Karas dar nebuvo pasibaigęs, Lietuvoje nuo mobilizacijos slapstėsi tūkstančiai jaunų žmonių. Tad buvo siekiama nutraukti ir prievartinės mobilizacijos boikotą. Besislapstantys buvo paskelbti banditais, jų šeimos baudžiamos be kaltės įrodymų ne teismuose, o pagal NKVD, KGB, sprendimus ir SSRS bei LSSR vyriausybių nutarimus. Dar 1944 m. lapkričio 13 d. Lietuvos SSR prokuroras M. Belesnikovas surašė potvarkį dėl partizanų šeimų ištrėmimo. Į apskritis operacijai vykdyti buvo išsiųsti įgaliotiniai. Iki 1945 m. vasaros į taip vadinamą antisovietinių žmonių sąrašus buvo įtrauktos 9603 šeimos (31 696 žmonės).

Sofija Graužinienė su vaikais

Šiandien papasakosime apie tuo metu tremtin patekusią Graužinių šeimą iš Džiugailių kaimo, Ramygalos valsčiaus.

Sofija Dargužytė (1917–2000) gimė daugiavaikėje šeimoje Džiugailių kaime, Ramygalos valsč., Panevėžio aps. Kai Sofijos mama Ona mirė gimdydama sūnų Antaną, tėveliui Juozui Dargužiui vienam teko auginti būrį vaikų. Jie teturėjo mažą dūminę pirkele, kelių arų daržą. Juozas tarnavo dvare vežėju, tačiau vienas iš nedaugelio toje aplinkoje mokėjo skaityti ir rašyti. Žinoma, kad spaudos draudimo metais net daraktoriavo, tai yra mokė kaimo vaikus skaityti ir rašyti lietuviškai.

Sofija nuo septynerių metų ganė gyvulius, žiemomis kaimynėms mezgė kojines.

(keliamo į 4 psl.)

Kovo 11-oji Šiauliuose

Kovo 11-oji – viena iš pagrindinių valstybinių datų, švenčiama prisimenant 1990 m. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pasirašytą Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo Aktą, kuris turėjo ypatingą reikšmę šalies valstybingumui. Taip buvo atkurtas 1940 m. svetimos jėgos panaikintas Lietuvos valstybės suverenių galių vykdymas ir skelbiama, kad nuo šiol Lietuva – nepriklausoma valstybė.

LPKTS Šiaulių filialo nariai po vėliavos pakėlimo Prisikėlimo aikštėje. Jauniausia šventės dalyvė – septynių mėnesių „visų tremtinių proanukė“ Patricija Petreikytė. Rimanto Balbieriaus nuotrauka

Švenčiant Kovo 11-ąją, Prisikėlimo aikštė buvo papuošta išpūdingų vėjo malūnelių kompozicija. Vėliavos pakėlimo ceremonijos pradžią paskelbė mušamųjų instrumentų grupė „Ritmas kitaip“. Skambant Šiaulių pučiamųjų orkestrui, tradiciškai suplazdėjo

Lietuvos valstybinė vėliava. Naujai atkurta Prisikėlimo aikštė dabar yra erdvi, patraukli, todėl, nors ir nebuvo skelbta apie vėliavos pakėlimo ceremoniją, nemažas būrys šiauliečių atvyko į svarbią Lietuvai šventę.

Gera buvo mažame bendraminčių

būrelyje švęsti Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo šventę, jausti, kad artėja pavasaris, tikėti, kad ir „koronė“ praeis, kaip praeina visi nemalonūs dalykai.

LPKTS Šiaulių filialo pirmininkė Valerija JOKUBAUSKIENĖ

Ieškomos patalpos Kauno tremties ir rezistencijos muziejaus eksponatams

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras (toliau – LGGRTC) Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos prašymu ieško patalpų Kauno tremties ir rezistencijos muziejaus eksponatams.

Praėjusį trečiadienį LGGRTC Memorialinio departamento vyresnysis patarėjas Eugenijus Peikštenis ir generalinio direktoriaus pavaduotojas Vytas Lukšys susitiko su Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos vadovybe Kaune. LGGRTC atstovus priėmė Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos pirmininkas dr. Gvidas Rutkauskas, LPKTS valdybos pirmininkas Vladas Sungaila, LPKTS valdybos narė Vincė Vaidevutė Margevičienė.

Susitikimo metu aptartos Rezistencijos ir tremties muziejaus įkūrimo Kauno mieste perspektyvos. Patalpas surasti išsipareigojo LGGRTC.

2016 m. dvišalio bendradarbiavimo sutartis su šia centrui svarbia ir aktyvia rezistentų organizacija papildyta susitarimu, kad įsikūrus naujam muziejui Kaune, jame būtų eksponuojami kauniečių politinių kalinių ir tremtinių Okupacijų ir laisvės kovų muziejui perduoti Kauno Tremties ir rezistencijos muziejaus eksponatai.

Dėl patalpų susitarta su Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato viršininko pavaduotoju Giedriumi Klimavičiumi. Apžiūrėtos buvusio sovietų Vidaus reikalų liaudies komisariato, vadinamo NKVD kalėjimo kameros. Tartasi dėl perspektyvų dalyje šių kamerų įrengti ekspozicijas, supažindinančias lankytojus su šio pastato istorija 1940–1990 metais.

„Tremtinio“ inf.

Pagerbtas Lietuvos savanoris Pranas Eimutis

Raimundas KAMINSKAS

Kovo 18 d. Kaune, Laisvės al. prie buvusio „Metropolio“ viešbučio (ant sienos kabo atminimo lenta), gėlėmis ir žvakėmis buvo pagerbtas prieš 102 metus žuvęs Lietuvos savanoris Pranas Eimutis (1897–1919). Renginį organizavo Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos Kauno apskrities skyrius ir LŠS Vlado Putvinskio-Pūtvio klubas.

Pranas Eimutis gimė 1897 m. Ariogalos valsč., Rančiškės k., ūkininkų šeimoje. Prasidėjęs Pirmajam pasauliniam karui ir vokiečiams užėmus Lietuvą, tarnavo carinės Rusijos kariuomenėje. 1917 m. Maskvoje baigė Karo vairuotojų mokyklą. 1918 m. grįžo į Lietuvą. 1919 m. sausio 11 d. įstojo į Lietuvos kariuomenę savanoriu ir pateko į Kauno komendantūros mokomąjį dalinį.

Tuo metu Lietuvoje pradėjo lankyti įvairios užsienio šalių misijos. Viena pirmųjų atvyko iš JAV ir vadinosi „Amerikos maitinimo komisija“, kuri Kaune apsistojo „Metropolio“ viešbutyje. Ją saugojo Kauno komendantūros mokomosios komandos kareivių Garbės sargyba. 1919 m. kovo 18-osios rytą P. Eimutis su kareiviu J. Stramaičiu stėjo sargybon prie „Metropolio“ viešbučio durų. Dieną prie viešbučio ėmė rinktis revoliucingos, nepaisančios karinės drausmės vokiečių kareivių tarybos „Solda-

tenrat“ kareiviai. Vėliau prie „Metropolio“ priartėjo 50 vokiečių kareivių ir automobilis.

Iš jo iššokęs vokiečių seržantas Hansas Zassas jėga norėjo patekti į viešbutį, tačiau įėjimą saugoję lietuviai kariai užtvėrė kelią sukryžiauvę prieš duris šautuvus.

Kai H. Zassas pastūmė P. Eimutį,

šis kilstelėjo šautuvą. Tada vokiečiai du kartus šovė iš savo revolverio į lietuvių. Šis mirė iškart, o J. Stramaitį vokiečiai nusivedė. Tuomet keli Lietuvos karininkai – vokiečių vestą J. Stramaitį išlaisvino – ir apie 40 mokomosios komandos kareivių bei kulkosvaidžių komandos būrys su dviem lengvaisiais kulkosvaidžiais

Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos Kauno apskrities skyrius ir LŠS Vlado Putvinskio-Pūtvio klubas prie atminimo lentos

nuvyko prie „Metropolio“ viešbučio. Lietuvių karininkai suėmė žudiką ir nuvedė į komendantūrą. „Soldatenrat“ kariai buvo išsklaidyti, prie viešbučio pastatyti kiti sargybiniai, o P. Eimučio kūnas buvo įneštas į viešbutį ir paguldytas ant medinio suolo.

P. Eimutis buvo pašarvotas Kauno Įgulos bažnyčioje. Karstas su savanorio palaikais buvo apdengtas Lietuvos ir JAV vėliavomis. 1919 m. kovo 21-osios rytą karstą ir vainiką į Kauno senąsias miesto kapines nešė JAV ir Prancūzijos misijos, vokiečių karinės vadovybės, Lietuvos vyriausybės, kariuomenės, visuomenės atstovai, lydėjo karinis orkestras, raiteliai su žirgais, minios žmonių.

1923 m. už drąsą ir pasiaukojimą P. Eimutis buvo apdovanotas I laipsnio Vyčio Kryžiaus ordinu (po mirties). 1924 m. jo vardu buvo pavadinta gatvė (vėliau pavadinimas panaikintas). 2003 m. Kauno senamiestyje J. Jablonskio gatvės dalis pavadinta Prano Eimučio vardu. 1927 m. Prano Eimučio vardu pavadintas Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos (LKKSS) Kauno skyrius.

1928 m. Lietuvos karo invalidų Vyčių brolija išleido keturių atvirukų seriją su pirmųjų Nepriklausomybės kovose žuvusių karių atvaizdais. Vienas atvirukas paskirtas ir P. Eimučiui.

1934 m. kovo 18 d. minint P. Eimučio žūties 15-ąsias metines, prie „Metropolio“ viešbučio pagrindinio fasado durų buvo pritvirtinta juodo marmuro atminimo lenta. XX a. 5-ojo dešimtmečio 2-ojoje pusėje vietos valdžios nurodymu lenta buvo nukabinta.

1959 m. panaikinus Kauno senąsias miesto kapines, P. Eimučio palaikai buvo palaidoti Eigulių kapinėse.

1990 m. kovo 18 d. memorialinė lenta su bareljefu atkurta ir atidengta prie įėjimo į tuometinį „Metropolio“ restoraną (Laisvės al. 68). Joje įrašyta: „Čia 1919-03-18 garbingai žuvo Kauno komendantūros kareivis Pranas Eimutis gindamas Jungtinių Amerikos Valstijų misiją“.

Skelbimas

Balandžio 24 d. (šeštadienį) 14 val. numatomas LPKTS Šalčininkų filialo ataskaitinis-rinkiminis susirinkimas, kuris vyktų J. Sniadeckio g. 27-8. Pasitikslinti informaciją skambinkite LPKTS Šalčininkų filialo valdybos pirmininkei Marytei Jaroščiuk, tel. 8 615 52 527.

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“ 2021 metams

Prenumerata priimama iki kiekvieno mėnesio 26 dienos

bet kuriame „Lietuvos pašto“,

„Pay Post“ skyriuje,

per „Lietuvos pašto“ laiškinišką,

paskambinus informacijos telefonu 8 700 55 400,

internetu www.prenumeruok.lt.

Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį.

Prenumeratos indeksas 0117.

Kaina: 1 mėn. – 3,74 €; 3 mėn. – 11,24 €; 6 mėn. – 22,47 €; 12 mėn. – 44,94 €.

Kviečiame prisidėti prie LPKTS veiklos!

Nuo 2021 metų sausio 1 dienos paramos gavėjams, tarp jų ir meno kūrėjams, bus galima skirti iki 1,2 procento pajamų mokesčio (anksčiau buvo skiriama 2 procentai), politinėms partijoms – iki 0,6 procento (anksčiau buvo 1 procentas), profesinėms sąjungoms ar jų susivienijimams – iki 0,6 procento (anksčiau buvo 1 procentas).

Kaip ir kasmet iki gegužės 1 dienos pajamų mokesčio dalį galite skirti Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungai arba jos filialui. Tai galite padaryti Valstybinėje mokesčių inspekcijoje arba internetu, prisijungę prie elektroninio deklaravimo sistemos: <http://deklaravimas.vmi.lt>

Kairėje pasirinkite „Pateikti dokumentą“, spauskite „Pildyti dokumentą“. Suradę formą, kurios kodas FR0512, spauskite „Pildyti formą tiesiogiai portale“.

Skirdami 1,2 procento, nurodykite šiuos duomenis: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga (galima nurodyti ir konkretų filialą), kodas 300032645.

Užpildę visus duomenis spauskite „Pateikti deklaraciją“.

Jei Jūs nedirbate, paraginkite tai padaryti savo dirbančius artimuosius!

Būsime dėkingi!

Įvykiai, komentarai

Kinija – Vakarų pasaulio grėsmė

Gintaras MARKEVIČIUS

Šios savaitės pradžioje besilankydamas Kinijoje Rusijos užsienio reikalų ministras Sergejus Lavrovas per spaudos konferenciją kalbėjo: „Jei Europa šiuos santykius nutraukė, paprastai sunaikinus visus daugelį metų kurtus mechanizmus ir mūsų partnerėmis liko tik atskiros Europos šalys, norinčios vadovautis savo nacionaliniais interesais, tai tikriausiai objektyviai nulems, kad mūsų santykiai su Kinija vystysis greičiau nei tai, kas liko Europos šalių atžvilgiu“. Tačiau S. Lavrovas teigė, jog Maskva yra pasirengusi atgaivinti ryšius, jei Briuselis nuspręstų, kad įmanoma „pašalinti šią anomaliją“.

Iš šių ministrų žodžių akivaizdu, kad Rusija gąsdina Vakarų – „jei nedraugausite su mumis, mes draugausime su Kinija“, bet „jeigu užsimerksite prieš mūsų savivalę, mes draugausime su jumis“. Kartu tai skamba ir kaip bandymas savotiškai atriboti ES nuo JAV (euroatlantinių ryšių sudarymas yra labai svarbus Rusijos siekis kovoje prieš Vakarų). Panašu į principą – skaldyk ir valdyk. Vis dėlto akivaizdu, jog draugystės su Kinija rusams neužteks, nepaisant to, kad vidaus politikos nuostatos panašios (Kinijos komunistų partija naikina bet kokią politinę opoziciją ir griežtai kontroliuoja piliečius, o Rusijos valdžia susidoroja su politiniais oponentais ir žiniasklaida).

Istorija mėgsta kartotis. Kažkada Sovietų sąjunga susiburkavo su nacistine Vokietija, teisindamasi, kad Vakarai nenori užkirsti grėsmės fašizmui. Šiandien matome analogišką situaciją, kai Sovietų sąjungos teisių perėmėja Rusija, deja, perėmusi ir

sovietinį agresyvumą bei nesiskaitymą su tarptautine teise, bando susiburkuoti su komunistine Kinija. Tačiau matome esminį skirtumą – šandieninė Rusija nepanašai į tą klatingą stalininę Sovietų sąjungą savo ekonominėmis galimybėmis militarizuotis (nekalbame apie branduolinę šios šalies potencialą, kaip vienintelę realią pasaulinio lygio galią), o Kinija, priešingai nei tuometinė Hitlerio valdoma Vokietija, neturi jokio pagrindo nuogaštauti, kad Rusija gali ją užpulti. Greičiau atvirkščiai – to turi bijoti Putino valdoma Rusija, nes Kinijos rengiami manevrai, kur kinų kariai treniruojasi kariauti šiaurės sąlygomis, aiškiai leidžia suprasti – Šiaurėje yra tik Rusija...

Akivaizdu, kad Rusija prisibijo Kinijos, ir tai yra viena iš priežasčių, kodėl Maskva ieško vis stipresnių draugiškų ryšių su Pekinu. Visų pirma – karinėje srityje. Na, o abiejų panašaus charakterio šalių bendras interesas – atsvara Vakarų pasauliui

ir pirmiausia – Jungtinėms Amerikos Valstijoms. Šiuo bendru interesu politologai aiškino ir 2017 m. vykusius bendrus Rusijos ir Kinijos manevrus, per kuriuos keli Kinijos karo laivai įplaukė į Baltijos jūrą. Nors politologai tuomet neįvardijo tokio kinų karo laivų dalyvavimo Baltijos jūroje dvejopos prasmės, bet kyla minčių, kad Kinijos karo su Rusija atveju kinai jau nebūtų naujokai Baltijoje... Kaip vokiečiai nebuvo naujokais Sovietų sąjungoje, kurioje mokėsi valdyti tankus.

Taigi gyvename ant parako statinės: pasaulyje, apimtame COVID-19 pandemijos, į pirmą planą ima slinkti JAV ir antrosios pasaulio ekonomikos ir demokratijos antipodo – Kinijos – priešprieša. Negana to, į tą priešpriešą – Kinijos pusėje – įsimašo Rusija. Jau kurį laiką vyksta abipusių sankcijų atskiriems šalių pareigūnams ir organizacijoms karas, o pastaruoju metu pasigirsta ir grasinimų. Visgi politikos apžvalgininkai

mano, kad Rusiją reikėtų lyginti su chuliganu, o štai Kinija yra reali grėsmė Vakarų pasauliui ir pirmiausia – JAV. Įtampa tarp JAV ir Kinijos dėl žmogaus teisių, prekybos, COVID-19 pandemijos kilmės ir kitų klausimų yra tokia pavojinga, kad iki šiol nieko panašaus nėra buvę šių šalių tarpusavio santykiuose.

Prieš porą metų vienas Australijos tyrimų institutas perspėjo, kad JAV pagal karinį pajėgumą nebėra Ramiojo vandenyno regione pirmaujanti valstybė, o tai reiškia, kad JAV gali būti sunku nuo Kinijos apginti savo sąjungininkes. Na, o neseniai JAV Senato ginkluotų tarnybų komiteto posėdyje JAV Azijos ir Ramiojo vandenyno laivyno vadas admiras Filipas Davidsonas teigė, kad Pekinas nori perimti Vašingtono lyderio vaidmenį pasaulyje iki 2050 m. Vos tik Kinija išstums JAV karinę galią iš Azijos, kaip mat susitvarkys ir su Taivanu. Agresyvus Kinijos planus rodo ir galingo laivyno sukūrimas per pastaruosius penkerius metus. Nors kol kas kovine galia Kinijos karinis laivynas nelenkia JAV, visgi jis yra neabejotinai lygiavertis priešininkas. O tai nieko gero nežada, turint galvoje komunistinio režimo pobūdį ir istorinę patirtį.

Vyriausybės šimtadienis

Ingridos Šimonytės vyriausybė sulaukė šimtadienio – tai laikas, kai politiniai oponentai ir politologai stengiasi atlaidžiai vertinti įsivažiuojančios naujos vyriausybės darbą, mat laikomasi tradicijos, jog nedera peikti naujokų bent 100 pirmųjų dienų.

Taip jau susiklostė, kad TS-LKD „išpuola“ laimėti rinkimus į Seimą lyg tyčia tokiu metu, kai joks normalus žmogus nenorėtų atsidurti valdžioje. Ir I. Šimonytės vyriausybė paveldėjo valstybę tokiu metu, kai šalyje liepsnotė liepsnojo „koronos“ pandemija, užsikrėtusiųjų skaičius kasdien siekė 4000. Todėl negalima nepažinti fakto, kad paskutiniu metu 400–500 atvejų skaičius per dieną yra šios vyriausybės darbo, kovojant su pandemija, pasiekimas. Žinant, kas konkrečiai vadovauja šiam sunkiam darbui, belieka tik stebėtis sveikatos ministro Arūno Dulkio ištvirme. Jis atsilaike prieš nuolatinį spaudimą tiek iš visuomenės, tiek iš Prezidentūros, kuri, anokia čia paslaptis, jaučia kažkokią antipatiją sveikatos ministrui.

Paskutinis tokio spaudimo sveikatos ministrui pavyzdys – prezidento G. Nausėdos pasisakymas, kad ministro Arūno Dulkio sprendimas stabdyti „Astra Zeneca“ vakcinos naudojimą sudavė smūgį vakcinoms patikimumui gyventojų akyse. O juk toks sprendimas buvo pats pragmatiškiausias! Bene 18 ES ir Bendrijai nepriklausančių šalių laikinai sustabdė skiepijimąsi šia vakcina, kai kilo įtarimų, kad ji sukelia tromboemboliją. (Galbūt kada nors sužinosime, kas paleido tokią antį, ir tikrai nenustebėsime, kai išlįs Kremliaus liežuvis.) Įtarimams nepa-

sitvirtinus, vakcinaciją absoliuti dauguma šalių atnaujino. Lietuva taip pat.

„Geriau prarasti dvi dienas, nei pasitikėjimą vakcina,“ – taip ministro sprendimą įvertino Vyriausybės vadovė, užstojusį ministrą. Tik gaila, kad niekas neužsiminė (o gal nepastebėjo?) apie sąsajas tarp vakcinacijos sustabdymo ir šeštadienį sostinėje įvykusio mitingo, į kurį susirinko skiepijusių neigėjų ir laisvės ištroškę karantino priešininkai: įsivaizduokime, kuo būtų pavirtusi ši minia (iš esmės pažeidusi įstatymą, draudžiantį būriuotis masiniame renginyje), jeigu A. Dulkys būtų nestabdęs vakcinacijos „Astra Zeneca“, o po poros dienų visos valstybės būtų uždraudusios ją kaip pavojingą gyvybei? O gal to ir tikėjosi to mitingo organizatoriai?

Stabilizavusi situaciją Vyriausybė netgi atlaisvino kai kuriuos karantino suvaržymus, kurie buvo uždarę smulkų verslą, netrukus ėmė veikti ir didieji prekybos centrai, į mokyklas sugrįžo pradinukai.

Deja, šandieninė situacija valdant pandemijos plitimą savaime negarantuoja, kad nepajusime stipraus neigiamo pandemijos poveikio ekonominiam valstybės gyvenimui. Tiesą sakant, poveikis jau jaučiamas – kyla kainos. Bet tai būtų pusė bėdos, jei ne gąsdinančios žinios iš gydymo įstaigų – Lietuvoje užfiksuotos pavojingesnės „koronos“ atmainos, kurių viena yra Pietų Afrikos, o ji, spėjama, yra atspari vakcinoms. Tai reikštų trečiąją pandemijos bangą, kurią jau išgyvena kaimyninė Lenkija.

Tad ar neteks vėl grįžti prie griežtų apribojimų – laiko klausimas.

ES Taryba priėmė išvadas dėl ES kibernetinio saugumo strategijos

Kovo 22 d. Europos Sąjungos Taryba priėmė išvadas dėl ES skaitmeninio dešimtmečio kibernetinio saugumo strategijos. Jose nustatomas ES veiksmų, kuriais siekiama apsaugoti ES piliečius ir įmones nuo kibernetinių grėsmių, remti saugias informacines sistemas ir apsaugoti globalią, atvirą, laisvą ir saugią kibernetinę erdvę, pagrindas.

Išvadose pažymima, kad kibernetinis saugumas yra itin svarbus norint sukurti atsparią, žalią ir skaitmeninę Europą. Jose nustatyta, kad vienas iš pagrindinių tikslų – užtikrinti strateginį savarankiškumą, kartu išsaugant atvirą ekonomiką. Kartu siekiama stiprinti gebėjimą savarankiškai priimti sprendimus kibernetinio saugumo srityje, taip pat stiprinti ES skaitmeninę lyderystę ir strateginius pajėgumus.

Išvadose akcentuojamos kelios sritys, kuriose artimiausiu metu reikėtų imtis veiksmų. Tai: planas visoje ES sukurti saugumo operacijų centrų tinklą, kad būtų stebimi išpuolių prieš tinklus signalai ir tam būtų iš anksto pasirengta; bendro kibernetinio saugumo padalinio apibrėžimas – taip būtų skiriamas aiškus dėmesys ES kibernetinio saugumo krizių valdymo sistemai; tvirtas Tarybos įsipareigojimų taikymas ir kuo greičiau baigti įgyvendinti ES 5G rinkinio priemonės bei toliau dėti pastangas, kad būtų užtikrintas 5G tinklų saugumas ir plėtojami naujos kartos tinklai; poreikis dėti bendras pastangas, siekiant paspartinti pagrindinių interneto saugumo standartų tai-

kymą, nes jie yra itin svarbūs keliant bendrą pasaulinio interneto saugumo ir atvirumo lygį, kartu didinant ES pramonės konkurencingumą; poreikis remti patikimo šifravimo, kuris yra pagrindinių teisių apsaugos ir skaitmeninio saugumo užtikrinimo priemonė, kūrimą, kartu užtikrinant, kad teisėsaugos ir teisminės institucijos galėtų naudotis savo įgaliojimais tiek internete, tiek realiame gyvenime; kibernetinio saugumo diplomatijos priemonių rinkinio veiksmingumo ir efektyvumo didinimas, ypatingą dėmesį skiriant tam, kad būtų užkirstas kelias sisteminiame poveikio kibernetiniams išpuoliams, kurie gali padaryti poveikį mūsų tiekimo grandinėms, ypatingos svarbos infrastruktūrai ir pagrindinėms paslaugoms, demokratinėms institucijoms ir procesams bei pakenkti mūsų ekonominiam saugumui. Taip pat kovojama su šiais išpuoliais: pasiūlymas dėl galimo kibernetinės žvalgybos darbo grupės įsteigimo, kad būtų sustiprinti ES INTCEN tiksliniai pajėgumai šioje srityje; bendradarbiavimo su tarptautinėmis organizacijomis ir šalimis partnerėmis stiprinimas, siekiant gerinti bendrą supratimą apie kibernetinių grėsmių aplinką svarbą; pasiūlymas parengti ES išorės kibernetinių pajėgumų stiprinimo darbotvarkę siekiant padidinti kibernetinį atsparumą ir pajėgumus visame pasaulyje.

Taryba ragina Komisiją ir vyriausiąją įgaliotinį parengti išsamų įgyvendinimo planą.

Krašto apsaugos ministerijos inf.

Prieš tris ketvirčius amžiaus

(atkelta iš 1 psl.)

Trylikos būdama neteko tėvelio, tad reikėjo ne tik pačiai prasimaitinti, bet ir padėti šeimai. Mokyklos nelankė nė vienos dienos, tėvelis buvo pamokęs skaityti iš maldaknygės.

1939 m. sausio 30-ąją ištekėjo už tokio paties bėdžiaus Vaclovo Grauzinio, kilusio nuo Čiobiškio. (Nuo jaunumės Vaclovas dirbo samdiniu Budrevičių dvarelyje sunkiausius darbus: mėžė tvartus, kasė griovius.) Abu dirbo dvare, gyveno Žižmių kaime, Pagirių valsč., Ukmergės aps. Netrukus gimė Janina, po pusantų metų – Stasys, o 1944 m. vasarą – dukrelė Genutė.

Prasidėjo vyrų gaudynės tarnybai sovietinėje armijoje. Turėjo šaukimą ir Vaclovas, tad pradėjo slapstytis. Siekiant išsaugoti šeimą, valsčiaus jaunimas nutarė okupantą pergudrauti ir užsirašyti „liaudies gynėjais“, tačiau kenkti saviesiems nesirodė. Manė, kad taip pralauks karą, bet pasirodė, kad tokiu būdu išgyventi nepavyks. 1945 m. balandžio 13 d. su ginklais pas partizanus išėjo 23 vyrai ir prisijungė prie D. Vaitelio-Briedžio būrio.

Kiek yra žinoma, jie garbingai kovojo, dauguma žuvo kautynėse su kareiviais, išduoti ar aptikti bunkeriuose. Vaclovas Grauzinis partizanavo Mykolo Šemežio-Aro būryje. 1950 m. Išlaužų kaimo bunkeryje sribų ir kareivių buvo užpulti partizanai, tarp kurių buvo ir Vaclovas Grauzinis. Daug draugų žuvo, Vaclovas suimtas, nušautas ir 1951 m. sušaudytas. Manoma, kad jo kūnas užkastas nežinomoje vietoje Tuskulėnuose.

Netrukus ir Vaclovo Grauzinio šeima – žmona ir trys mažamečiai vaikai – buvo įkelti į gyvulinį vagoną...

Sofijos prisiminimai

1945 m. pradėjo kalbėti apie žmonių trėmimą, labai bijojau, bet raminau save, kad esu neturtinga. Galvojau, kad bus vežami tik turtingi žmonės.

Įvyko visai kitaip. 1945 m. liepos 17 d. buvo saulėta, graži. Atvažiavo trys mašinos su kareiviais ir keli pažįstami sribai. Ginkluoti. Pasakė, kad susirooščiau per 10 minučių. „Vešim, – sakė, – pas baltas meškas į Sibirą“. Duonos puskepalis likęs, o rėčkoj paruošta kepti. Vienas kareivis nubėgo pas kaimynus ir atnešė du kepalus duonos kelionei. Klausė, kur lašiniai paslėpti, gal užkasti. Aš negalėjau pasakyti, kad mūsų lašiniai pas kaimynus, nes būtų paėmę ir kaimynų lašinius, kumpius bei dešras. Taip ir išvežė su dviem kepalais duonos. Pasiemiau šiek tiek patalynės.

Sukėlė mane ir vaikus į mašiną, ir prasidėjo mūsų kelionė į svetimą šalį iš Žižmių kaimo. Atvežė į Pagirius. Sustoję ir laukė kitų sunkvežimių su žmonėmis. Atvežė vieną vyrą ir du

vaikus. Kitos mašinos buvo tuščios. Susirinkę žmonės norėjo perduoti mums maisto, bet sribai neleido jiems arčiau prieiti.

Per Ukmergę pasiekėme Vilnių. Vilniuje pamačiau liūdną vaizdą. Daug enkavedistų, kareivių ir ilga virtinė gyvulinų vagonų. Aplink žmonių klyksmas, verksmas. Širdis drebėjo iš baimės matant tokį vaizdą. Mūsų kankintojai grūdo visus į vagonus labai talpia. Kai kuriuose vagonuose buvo gultai. Vagone buvo galima tik sėdėti. Viduryje – skylė gamtiniam reikalams. Langeliai lentomis užkalti. Užkalė ir duris. Tamsu kaip karste, tik maži plyšeliai šviečia.

Pirmoji Sofijos Grauzinienės ir jos vaikų Janinos, Genutės ir Stasiuko nuotrauka tremtyje. 1946 metai

Kai viską sutvarkė, traukinys pajudėjo. Vagone karšta, tvanku. Vieni meldžiasi, kiti verkia. Ir aš sėdžiu, verkiu. Janytė ir Stasiukas sėdi man ant kelių, o mažoji Genutė prie krūtinės ant mano rankų. Jai vagone suėjo vieni metukai.

Į kalną kopėme pėsčiomis

Mes jau savaitę buvome kelyje, o jokio maisto negavome... Mus vežė toliau. Privaziavome Mendelejevo stotį. Liepė išlipti su visais savo daiktais ir laukti perone. Pasakė, kad toliau traukiniu nevažiuosime – veš krovininėmis mašinomis. Sėdėjome perone. Į stoties pastatą neleido. Laukėme tų žadėtų mašinų. Dvi atvažiavo. Kiek į jas tilpo, tiek ir išvežė.

Mes laukėme toliau. Laukiančiuosius saugo jau ne kareiviai, o enkavedistai. Naktį buvo šalta, o dieną karšta, pūtė stiprus vėjas. Trečią dieną ir mes važiuosime toliau. Sakė, kad veš du šimtus kilometrų. Susodino kelias šeimas su visu turtu, sargyba. Važiuosime kokią valandą. Prieš didelį kalną vairuotojas sustojė, liepė išlipti ir eiti pėsčioms. Pasirodė, į kalną pavojingas kelias: molingas, po lietaus slidus. Mūsų „turtą“ vežė mašinoj, o mes eįjome pėsti.

Vyriausioji mano duktė Janytė (penkerių metų) eįjė verkdama. Jai akmenukai dūrė kojas. Neturėjau kuo apauti, nes batukai liko Lietu-

Sveikiname

Sveikiname garbingo jubiliejaus proga:

Vasilijų VOZNIAKĄ – 85-ojo,
Genę ČYPIENĘ – 70-ojo.

*Ne skaičiai nulemia metus, o mūs keliai, darbai ir mintys.
Tuo, kuo praturtinam kitus, mokėdami save dalinti.*

Dar ilgai turtinkite ir dalykite save kitiems. Linkime stiprios sveikatos ir Dievo palaimos.

LPKTS Jonavos filialas

Garbingo jubiliejaus proga sveikiname buvusias tremtines:

Romutę PETRAITIENĘ – 90-ojo,
Adelę MEIZERAITIENĘ – 65-ojo,
Jūratę GERVYLIŪTĘ – 60-ojo.

Linkime, kad rūpesčiai pro šalį praeitų, o auštančios dienos atneštų sveikatos, laimės valandų. Tegul išsipildo visi Jūsų norai ir Dievo palaima telydi.

LPKTS Jurbarko filialas

Garbingo jubiliejaus proga sveikiname:

Emiliją URBANAVIČIŪTĘ-KISELIENĘ-ŽIDELIŪNIENĘ – 90-ojo,
Bronių KURKLIETĮ – 80-ojo,
Alį DAUGELEJĄ – 65-ojo.

*Gyvenimo ratas vis sukas ir sukas,
laikrodžio dūžiai skaičiuoja metus,
o jubiliejus tegu dovanoja – stiprios sveikatos
ir daug šviesių, gražių dienų.*

LPKTS Rokiškio filialas

voje. Ketverių metų kūneliui taip pat labai skaudėjo kojas. Liepiau jam stipriai laikyti man ant pečių, o mažąją Genutę (jai buvo lygiai metukai) spaudžiau prie krūtinės. Taip lipome į kalną kokių du šimtus metrų. Vairuotojas iš kelinto karto pagaliau užvažiavo į tą kalną, sustojė, ir mes susėdom į savo vietas. Kelias blogas, duobėtas, daug kalvų, todėl dar ne kartą reikėjo išlipti ir eiti pėsčiomis.

Tokia buvo mūsų kelionė į tremtį. Mašinos ne benzinu varomos, bet beržo kaladėmis. Taip važiuosime dvi paras. Mus paliko, o mašinos grįžo kitų vežti. Toliau žadėjo vežti arkliais.

Kur pasižiūri, visur miškas, miškas. Upelio vanduo toks skaidrus, švarus. Ir oras labai geras. Tik daugybė uodų ir mažų muselių, kurios labai kando. Laukėme tų žadėtų vežimų. Duonytės visai nebeturėjome. Vaikai alkani, pikti... Turėjau nedidelį maišelį ruginių miltų (10–12 kg). Sakiau vaikams, kad valgytų tų miltų ir vandenėlio atsigertų.

Kai atvažiavo laukti vežimai, sukrovė mūsų mantą į juos, o ant viršaus vaikai sulipo. Kurie netilpo, liko laukti savo eilės, o mes keliavome... Taip atsiradome Permės srities Kudykaro rajono Vizijaus gyvenvietėje...

Janinos Grauzinytės-Sabaliauskienės pasakojimas

Kai mus trėmė į Sibirą, buvau vyriausia tarp mūsų trijų: turėjau penkerius su puse metų. Stasiukui buvo sukakę ketveri, o jauniausioji Genutė dar nevaikščiojo. Žinoma, kelionės į Komiją nepamenu, tačiau gyvenimas alkaname Sibire nuo pat pirmųjų dienų įstrigo.

Pirmasis išlikęs vaizdas – tai Vizijaus gyvenvietės praėjimas tarp barakų iš rąstų ir šakų. Buvau basa, mano kojos lindo į tarpus, medžiai draskė, kraujavo. Neturėjau kuo ap-

siauti. Barake, kur gyvenome, buvo šešiolika kambarių, kiekviename gyveno po kelias tremtinių šeimas. Baisiausia, kad nebuvo grindų, per sienas pūtė vėjas. Labai norėjau valgyti. Kai po dvejų metų, tai yra 1947-ųjų pavasarį, nusipirkome ožkelę, kuri duodavo litrą pienelio, gyvenimas, atrodo, pagerėjo. Tai atsitiko tada, kai mama atsitiktinai tapo siuvėja. Dienomis dirbo miške ar laukuose, o naktimis siuvo vietiniams ar įstaigoms.

Kai 1946 m. pavasarį potvynis apšėmė gyvenvietę, žmonės išsigando. Valdžia šeimas, kuriose buvo mažų vaikų, išvežė į kitas vietas. Priskyrė prie šeimos ir mus. Šeimininkė buvo gera moteris. Kai mama susirgo gelta, o kortelių maistui negavome, jau ruošėsi mirti. Atėjusi seselė ramino, kad, deja, vaistų neturi, bet jei mirs, vaikais pasirūpins valdžia. Juk išgyventi vaikų namuose daugiau galimybių. Ir jokios bėdos nėra: ji ne pirma ir ne paskutinė mirusi tremtyje.

Šeimininkė ėmėsi gelbėti mamą: iškūreno savo pirtelę, prigirdė karšta žolelių arbata ir nunešė ten vanoti beržine vanta. Mama prarado sąmonę, bet kai ji, atnešta į trobą atsigavo, sveikata ėmė gerėti. Dar dešimtį kartų ją pirtelėje vanojo... Tik kaip išmaitinti vaikus? Ir čia padėjo geroji moteris: ji nuėjo į vokiečių karo belaisvių stovyklą, papasakojo apie mūsų nelaimę ir paprašė padėti. Žinoma, ir belaisviai badavo: gaudavo po 600 gramų duonos ir avižinio kisieliaus, kurį virė katile. Virėjas sumojo, kaip gali padėti: tegu šešiametė Janina ateina į stovyklą katilo pakurstyti. Tada vakare galės iš katilo išsigramdyti kisieliaus likučius. Taip aš talkinau pakurstydama krosnį, beržo tošimi gramdžiau prisvilusio kisieliaus likučius ir parnešdavau namo.

(Bus daugiau)

„Priboj“ – negyjanti žaizda lietuvio širdyje

Septyniadešimt dveji metai. Tiek praėjo nuo 1949-ųjų kovo 25–28 dienomis vykdytos masinio Lietuvos, Latvijos ir Estijos gyventojų trėmimo operacijos, jos sumanytojų okupantų pavadintos „Priboj“ („Bangų mūša“).

Vienas didžiausių masinių trėmimų

Pagal bendrą iš Baltijos valstybių ištremtų žmonių skaičių tai buvo didžiausias trėmimas, tačiau Lietuvoje – antras pagal masiškumą – daugiausia mūsų šalies gyventojų buvo ištremta 1948-ųjų gegužės mėnesį.

1949 m. sausio 29 d. SSRS Ministrų Taryba nutarė iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos į Jakutiją, Krasnojarsko ir Chabarovsko kraštus, Omsko, Tomsko, Novosibirsko ir Irkutsko sritis ištremti 87 000 žmonių (29 000 šeimų). Iš Lietuvos buvo numatyta ištremti 25 500 žmonių (8500 šeimų), iš Latvijos – 39 000 žmonių (13 000 šeimų), iš Estijos – 22 500 žmonių (7500 šeimų).

Buvo tremiama visam laikui, o 1948 m. lapkričio 26 d. SSRS Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo įsaku už pabėgimą iš tremties baudžiama dvidešimčia metų katogos.

Svarbiausias operacijos „Priboj“ tikslas buvo galutinai užgniaužti lietuvių, latvių ir estų ginkluotą antisovietinį pasipriešinimą, ištremiant rezistencijos dalyvių šeimas, ir sudaryti palankias sąlygas masinei žemės ūkio kolektyvizacijai, konfiskuotą ištremtų pasiturinčių ūkininkų turtą panaudojant „kolchozų“ reikmėms.

Kruopščiai suplanuota ir persistengta operacija

Nuo 1949 m. vasario mėn. Lietuvos SSR valstybės saugumo ministerijos (MGB) pavedimu buvo intensyviai vykdoma „buožinių ūkių“ ir „banditų-nacionalistų“ šeimų apskaita, sudarinėjami numatytųjų ištremti sąrašai, braižomi jų gyvenamųjų vietų topografiniai žemėlapiai, planuojamas karinių pajėgų ir priemonių panaudojimas.

Sklandžiam tremties organizavimui į Lietuvą, Latviją ir Estiją papildomai buvo atgabenti apie devyni tūkstančiai karių, du tūkstančiai MGB agentų ir keli tūkstančiai sunkvežimių, kuriais į traukinių stotis turėjo būti gabenami tremtiniai. Tremties organizatoriai pasirūpino ir papildomomis telefono linijomis, automobilių kuru bei papildoma karine technika, ginklais. Trėmimų planavimas vyko itin slaptai, dalis sunkvežimių buvo palikti Baltarusijoje, paruošiamieji darbai vadinti „mokymais“.

Kovo 25 d., penktadienio, 6 valandą ryto pradėta trėmimo operacija baigėsi kovo 28-osios, pirmadienio, 18 valandą. LGGRTC duomenimis, operacijai vykdyti buvo sutelkta per 30 400 baudėjų. Suformuotos 2835 operatyvinės grupės, sudarytos iš operatyvininko (viršininko), dviejų kareivių, dviejų sribų ir trijų partinio-sovietinio aktyvo darbuotojų. Kiekviena tokia grupė turėjo iš namų išvežti po tris šeimas.

Lietuvos gyventojai žinojo ar bent jau buvo girdėję apie planuojamą trėmimą. Vieni jautėsi esą teisūs ir nie-

kuo neprasikaltę okupanto valdžiai, todėl tikėjosi, kad jų nėra dėl ko tremti, kiti atsidadė likimui – kas bus, tas bus, tretį slėpėsi ir liko neištremti. Neradę numatytų ištremti šeimų, trėmėjai vis tiek uoliai stengėsi įvykdyti planą, todėl trėmė ir neįtrauktus į sąrašą. Taigi vietoj planuotų 25 500 žmonių, arba 8500 šeimų, buvo ištremtas 28 981 žmogus, arba 8765 šeimos: 9083 vyrai, 11 541 moteris ir 8357 vaikai iki 15 m. amžiaus. Šeimos nebuvo išskiriamos kaip 1941-aisiais, vyrai vežti kartu su moterimis ir vaikais. Beje, beveik du

leista pasiimti tiek daug. Iš tiesų viskas priklausė nuo trėmėjų sąžinės (ar nesąžinės). Vieniems leido vežtis 100 kilogramų daiktų, drabužių, maisto, kitiems ir nė tiek trėmėjai nedavė pasiimti, tretį ir visai kaip stovi buvo ištremti, be atsarginio drabužio ar duonos kriaukšlio, dar kiti galėjo vežtis gal ir kiek daugiau, bet tik tai, ką leido tremti atėję okupanto kareiviai ar šiaip pasidavėliai.

Iš tremtinių prisiminimų žinome ir tai, kad okupanto kareiviai tremdami kartais daugiau žmoniškumo parodydavo, net patardavo ką kelio-

Grupė 1949 metų tremtinių. Paderinas, Irkutsko sr., 1949 m. rugpjūtis. Nuotrauka iš Genocido aukų muziejaus rinkinių

Stočių, iš kurių numatyta vykdyti trėmimus operacijos „Priboj“ metu, aprūpinimo specialaus pervežimo vagonais planas. Lietuvos ypatingojo archyvo nuotr.

tūkstančiai vaikų buvo išvežta be tėvų, nes nuo tremties pasislėpę tėvai tikėjosi, kad vienų vaikų netrems...

Nors oficialiai kiekvienai šeimai pasiruošti ir susirinkti daiktams buvo skiriama viena valanda, tačiau trėmėjai labai jau nekantravo ir šį laiką dažnai trumpino iki pusvalandžio ar net 15 minučių.

Nors tremiamoms šeimoms oficialiai leista pasiimti iki 1500 kilogramų svorio daiktų, o likęs jų turtas (pastatai, gyvuliai, žemės ūkio mašinos ir kitas inventorių) turėjo būti konfiskuotas ir perduotas į kolūkių fondą, žinome, kad iš tiesų taip nebuvo. Esu nemažai bendravusi su buvusiais tremtiniais, bet nė karto iš jų nesu girdėjusi, kad tremiant būtų

nėn įsidėti, kas pravers Sibire, priešingai nei sribai (kartais tremiamiesiems šie būdavo net giminės ar kaimynai), kurie tik žiūrėjo, kad tik ko vertingesnio tremtin neišsigabentų, kad tik geresnio maisto ar brangesnių daiktų vietoje liktų – jie jau žinos kur tai panaudoti. O ir po šių „revizijos“ likęs ištremtųjų turtas irgi ne visas „kolchozams“, kaip buvo numatyta, atiteko, nes ir be „kolchozų“ buvo kam jo gvieštis... Taigi darbštūs lietuviai, mylėję tėvynę ir artimą, dirbė savo žemę, auginę vaikus ir sodus, buvo ne tik ištremti iš savo namų, bet ir visiškai apvogti.

Tremiamieji buvo suvežti į penkiasdešimtį Lietuvoje veikusių geležinkelio stočių, sulaiptinti („pakrau-

ti“, kaip patys tremtiniai sako) į 1474 vagonus, o iš šių suformuoti 24 ešelonai. Norisi pastebėti, kad uolūs okupanto talkininkai pasistengė viršyti trėmimo planą, tačiau neteko rasti informacijos, kad tam „perviršiumi“ vežti būtų skirta daugiau vagonų, taigi tremties vagonai buvo perpildyti.

LGGRTC duomenimis, nuo 1949 m. trėmimo pasislėpė beveik 13 800 žmonių. Jų paieška prasidėjo balandį ir kai kuriose apskrityse užtruko iki liepos mėnesio. Vien balandį buvo surasta ir ištremta dar 3090 žmonių.

Taigi iš viso per operaciją „Priboj“ ir papildomo trėmimo metu iš Lietuvos buvo ištremta daugiau nei 32 200 žmonių. Dauguma tremtinių – 25 161 asmuo (78 proc.) – buvo įkurdinti Irkutsko srities, kiti 7077 (22 proc.) – Krasnojarsko krašto vietovėse. Jie buvo įdarbinti „kolchozuose“, „sovchozuose“ ar miško pramonės ūkiuose, nedidelė dalis – kalnakasybos ar kitų pramonės šakų įmonėse.

Iš kaimyninės Latvijos 1949 m. buvo ištremta daugiau nei 42 000, iš Estijos – 21 000 žmonių.

Okupantų partinė vadovybė įvertino „sėkmingus“ gyventojų trėmimo operacijos rezultatus, daugelis jos vykdytojų buvo apdovanoti valstybiniais apdovanojimais.

Istorija nepamiršta

Nuo čia aprašytų įvykių praėjo 72 metai. Tai – ir daug, ir mažai. Daug – nes per tą laikotarpį įvyko itin svarbių mūsų valstybės istorijos posūkių, daug – nes nuo to laiko gimė ir užaugo ne viena karta, daug – nes didžiosios dalies tų metų tremtinių jau nebėra tarp mūsų, o ištremti dar visai mažučiai ar gimusieji tų metų tremtinių šeimose jau sulaukė garbingo amžiaus. Mažai – nes šių tragiškų įvykių palikti randai dar nesugiję, žaizdos skausmingos ir jautrios, istorija nepamiršta.

Kiekviename Lietuvos mieste, miestelyje, gyvenvietėje, kaime, prie geležinkelio stočių stovi kryžius ar paminklas trėmimams atminti. Kasmet rengiami minėjimai trėmimų metinių proga, primenama istorija, palietusi kiekvieną lietuvio šeimą. Išleista nemažai tremtinių prisiminimų knygų (vien ko vertos Stanislovo Abromavičiaus sudarytos „Tremties vaikai“ keturios knygos!), daugelį metų organizuojamos ekspedicijos po tremties vietas.

Manau, didžiulę reikšmę tremties atminimo įamžinimui ir išsaugojimui turi Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos veikla. Tikriausiai sunku suskaičiuoti, kiek gražių ir prasmingų tremties ir rezistencijos istorijos atminimo darbų padaryta per 33 veiklos metus. Ir tikiuosi, sutiksite, kad ne mažiau reikšmingas – nenutrūkstamas savaitraščio „Tremtinys“ leidimas, kurio kiekvienas numeris – lyg skaudžios tremties istorijos paminklas.

Parengė Jolita NAVICKIENĖ

Istorija be „baltų dėmių“

Vienos čekistinės bylos pėdsakais

Kaip proletaras Stasys Kiaušinis virto sovietų valdžios priešu

Sovietų valdžia ypač didelį dėmesį skirdavo okupuotų šalių gyventojų registracijai ir jų suskirstymui į priešiška nusiteikusių ir sovietų valdžios rėmėjų klases. Komunistai savo rėmėjais įvardydavo darbininkus ir varginguosius valstiečius, kuriuos vadindavo proletarais. Rusijos kariuomenei okupavus kaimynines šalis, bolševikų propagandistai skelbdavo, kad Raudonoji armija išvadavo nuo kapitalistų vergovės šių šalių proletariatą, nors, okupantams smarkiai apiplėšus užimtas šalis, proletariato gyvenimas taip pat smarkiai pablogėdavo. Proletarinė žmogaus kilmė bei okupantų veiksmų palaikymas užtikrindavo karjerą, padėdavo gaunant žemės ar kito turto, iš tų nelaimingųjų, kuriuos okupantai ir jų vietiniai talkininkai įrašė į priešišku klasių sąrašus. Pagal S. Kiaušinio kilmę, išsilavinimą, turtinę padėtį sovietai net neabejodami jį priskyrė prie proletarų.

Sunkus proletaro gyvenimas

Stasį pagimdė vieniša, bežemė ir beturtė Ona, dirbusi samdine pas ūkininkus. Vaikas, neturėdamas tėvo, augo skurdžiai ir, matyt, buvo pravardžiuojamas bei ujamas, nes tuometinėje visuomenėje nebuvo didelės pagarbos nesantuokiniams vaikams bei jų susilaukusioms motinoms. Stasys baigė tik dvi pradinės mokyklos klases ir nuo devynerių metų pradėjo dirbti pas ūkininkus piemeniu, vėliau pusberniu, o nuo 16 metų – bernu.

21 metų buvo pašauktas tarnauti į Lietuvos kariuomenę. Tarnavo 4-ame pėstininkų pulke Panevėžyje, kariuomenėje pramoko batsiuvio amato. Tarnybą Lietuvos kariuomenėje Stasys prisimindavo kaip vieną iš šviesiausių savo gyvenimo momentų. Atitarnavęs kariuomenėje dar ketverius metus, dirbo samdiniu pas ūkininkus. Suėjęs 27 metams, ėmėsi savarankiško darbo, išsinuomojo patalpas Anykščiuose ir pradėjo dirbti batsiuviu. Šiuo amatu vertėsi septynerius metus iki pirmosios Lietuvos okupacijos. Vedė 39 metų jau prie sovietų valdžios, 1945 m.

Pirmosios sovietinės okupacijos metais (1940 m.) susirado lengvesnio ir geriau apmokamo prižiūrėtojo darbo Lukiškių kalėjime, Vilniuje. Matyt, okupantai priėmė dėl proletarinės kilmės, nepriekaištingos reputacijos bei mokėjimo elgtis su ginklu, nors rusų kalbos nemokėjo. Tarnyba truko nepilnus metus, nes prasidėjus karui, kalėjimo administracija su čekistais išsivarė kalinius į geležinkelio stotį ir išvežė į Rusiją. Prižiūrėtojai buvo palikti Vilniuje.

Likęs be tarnybos S. Kiaušinis grįžo į Anykščius ir užsiregistravo komendantūroje. Buvo apklaustas ir iš karto paleistas, jokių nuobaudų už darbą kalėjime negavo. S. Kiaušiniui leido dirbti batsiuviu Anykščiuose. (Čekistas Aleksankinas, 1947 m. apklausdamas S. Kiaušinį kaip įtariamąjį, niekaip negalėjo patikėti, kad 1941 m. birželio sukilimo dalyviai nenubaudė S. Kiaušinio už darbą Lukiškių kalėjime, todėl primygtinai reikalavo patvirtinti, kad jis registracijos metu pasirašė, nes čekistinė logika jam sakė, kad S. Kiaušinio nebaudė dėl to, kad jį sukilėliai užverbavo kaip savo agentą, todėl ir paleido). Vokiečių okupacijos metais S. Kiaušiniui praėjo be nuotykių darbuojantis Anykščiuose batsiuviu.

1944 m. vasarą grįžus į Lietuvą rusų kariuomenei ir čekistams, S. Kiaušinis vėl nutarė grįžti į vals-

tybinę tarnybą ir, pradėjus okupantams kurti skrebu būrius, vienas pirmųjų įstojo į Kurklių valsčiaus skrebu būrį. Kaip matyti iš Kurklių skrebu būrio vado 1947 m. prieš suėmimą S. Kiaušiniui rašytos charakteristikos ir šio būrio skrebu liudijimų, S. Kiaušinis nebuvo uolus skrebas ir kartais skųsdavosi sunkia tarnyba. Tarnybinėje charakteristikoje jo viršininkas parašė: „Dirbo nesąžiningai, ne visada vykdė būrio vado nurodymus. Yra pasišalinęs iš tarnybos niekam nieko nepranešęs, kartu su skrebu Justinu Blažiu dažnai gerdavo. Tarp skrebu buvo uždaras, bet kartais išgėręs neigiamai pasisakydavo apie sovietų valdžią, skųsdavosi sunkia tarnyba“.

Skrebas Ivanas Jakimovas apie S. Kiaušinį atsiliepė taip: „Į tarnybą jis žiūrėjo prastai, pasitaikydavo, kad kautynėse su banditais (partizanais – red. past.) parodydavo savo bailumą. Būryje būdavo uždaras ir tylus“. Skrebas Stasys Leita apie S. Kiaušinį rašė: „Į tarnybą žiūri neigiamai, dažnai išgėrinėja, kartais be leidimo išeidavo iš būrio, o kur jis eidavo, aš nežinau“. Tokia buvo Kurklių skrebu nuomonė.

Nutarė mesti skrebišką tarnybą

Net penki broliai Jakimovai tarnavo Kurklių skrebu būryje, o S. Leita buvo šio būrio vadu. Kurklių skrebams 1944–1946 m. tikrai buvo bausiu eiti į tarnybą, nes 1944 m. rugpjūčio 29–rugsėjo 7 dienomis A. Bagdono-Aro būrio partizanai buvo užėmę Kurklių miestelį ir abu kartus paleido į laisvę suimtuosius. Tuo metu skrebai vos suspėjo pabėgti iš miestelio.

1945 m. balandžio 13 d. Kurklių skrebu būrys, vadovaujamas J. Brazausko, buvo patekęs į partizanų pasalą miške prie Gudonių kaimo. Žuvo septyni skrebai ir trys pateko į partizanų nelaisvę. Galbūt S. Kiaušinis, bijodamas dėl savo gyvybės, nutarė baigti savo trumpą (dirbo tik keturis mėnesius) skrebo karjerą. Tuo labiau kad jam pasitaikė gera proga: okupacinė valdžia nutarė didinti savo rėmėjų skaičių kaimuose ir pradėjo dalyti nacionalizuotą žemę bežemiams ir mažžemiams. S. Kiaušinis padavė prašymą jo šeimai (kaip tik tais pačiais metais po ilgo viengungiško gyvenimo jis vedė) skirti žemės sklypą Paulinavos dvare. Dvaras iki okupacijos priklausė 1941 m. birželio mėn. į Krasnojarsko kr. išstremtiems Mikalajūnams.

Sąlygos ūkininkauti buvo tinka-

mos. Sovietai negailėdami Kiaušinių šeimai skyrė 8 ha ir 6,5 aro geros žemės. Apgyvendino juos dvaro pastate kartu su naujakurių Mišinių šeima, atvykusia ūkininkauti į Paulinavą iš Jononių kaimo, Alantos valsč. Gyvulius naujakuriai galėjo laikyti dvaro ūkiniuose pastatuose. Bet, matyt, laimingiems naujakuriams tuo metu nesakė, kad žemę jie gauna laikinai tik iki kolūkių sukūrimo.

S. Kiaušinis nebijojo sunkaus darbo, nes ilgą laiką dirbo samdiniu. Ūkininkauti sovietų valdžios dovanotoje žemėje Kiaušiniams teko tik aštuonis mėnesius.

Nekviestais svečiais, apsigyvenusiais ištuštėjusiame po 1941 m. birželio mėn. dvare, susidomėjo vietiniai Lietuvos partizanai. Jiems sovietų valdžios naujakuriai buvo įtartini. Pagristai manė, kad jie gali būti čekistų užverbuoti, todėl rinko apie juos informaciją. Partizanai greitai išsiaiškino, kad S. Kiaušinis, buvęs skrebas, ir pareikalavo atiduoti šautuvą, bet Kiaušinis jo neturėjo.

Per aštuonis mėnesius, kol Stasys Kiaušinis gyveno Paulinavoje, partizanai jį aplankė tris kartus. Matyt, susitarė su partizanais, kaip jis galėtų jiems padėti. Kitokią įvykių versiją 1947 m. čekistui Aleksankinui apie S. Kiaušinio susitikimus su partizanais papasakojo jo artimiausi kaimynai dvare – Juozas ir Rozalija Mišiniai. Jie tvirtino, kad pas S. Kiaušinį dažnai lankėsi partizanai, jis juos gerai priimdavo ir pavaišindavo, teikdavo jiems žinias.

Netrukus Kiaušiniai išsikėlė gyventi į Kurklius, o Stasys vėl įstojo į Kurklių skrebu būrį, bet atvykdavo į Paulinavą sėjos metu arba nuimti derliaus sklype, kurį jam dovanojo sovietų valdžia.

Konfliktavo su kaimynais

Atvykęs į Paulinavą 1946 m. pavasarį Stasys Kiaušinis užėjo pas J. Mišinį į namus, išvadino jį sovietų šnipu ir pasakė: „Aš žinau, kas tu per žmogus, davė kartą tau į skūrą partizanai ir dar duos“. Sumušė Mišinio žmoną ir trylikametį sūnų, išvadino juos komunistų „politrukais“ ir pridūrė: „Aš jums parodysiu, kaip padėti komunistams. Jūs turite išvykti iš Paulinavos“. Apie šiuos įvykius iki S. Kiaušinio suėmimo, anot Mišinių, jie niekam nėra sakę, nes jo bijojo.

S. Kiaušinis, gyvendamas Paulinavoje, dažnai konfliktavo su kaimynais Mišiniais. Ypač S. Kiaušinį piktino, kad Mišiniai negerbia jo darbo ir nuosavybės, kasdien tyčia pa-

leidžia savo gyvulius ganytis jo pašėliuose. Taip jis tvirtino tardytojui Starkovui. Dabartine biurokratine kalba, Mišinius būtų galima pavadinti žmonėmis, stokojančiais socialinių įgūdžių. Matyt, tokių žmonių anūkai ir dabar tebetvirtina prisklausę savo senelių, kad visi buvo vienodi „doram“ ūkininkai: tik vieni ateidavo dieną, kiti naktį.

Dėl kaimynų ir aplink vykstančio karo S. Kiaušinio noras gyventi kaimo ir ramiai ūkininkauti žlugo. 1945 m. rugsėjo mėn. jis antrą kartą įstojo į Kurklių skrebu būrį. Byloje trūksta duomenų tvirtinti, kad jis vėl tapo skrebu savo noru ar tai padarė paprašytas partizanų, bet pakanka informacijos teigti, kad jis nuoširdžiai nekentė okupantų valdžios ir sovietinių aktyvistų. Nuolat konfliktavo su kaimynėmis skrebu ir aktyvistų žmonėmis.

Toks sunkus S. Kiaušinio gyvenimo etapas, pilnas vidinių ir išorinių konfliktų, tęsėsi pusterčių metų iki pat jo suėmimo. Visi liudininkai apklausti S. Kiaušinio baudžiamojoje byloje pastebėjo, kad jis mėgsta išgerti, o išgėręs daužo arba mėto savo šautuvą ir keikia skrebišką tarnybą. Toks buvo savotiškas šio žmogaus protestas prieš nekenčiamą darbą. Bet S. Kiaušinis nebuvo visiškai degradavęs sovietinis pilietis, turėjo žmoną ir du mažamečius vaikus ir stengėsi juos išlaikyti bei ginti. Nors išgėręs kartais plūsdavo savo žmoną, bet rankos prieš ją nekėlė. Tai būtų iškart pastebėjusi ir apie tai čekistui Aleksankinui pasakiusi duodama parodymus tame pat kambaryje, už pertvaros, gyvenusi kaimynė Uršulė Šantarienė.

S. Kiaušinio žmona Anastasija Savickaitė buvo darbšti moteris. Ne tik rūpinosi šeima, bet stengėsi uždirbti papildomų pajamų, veldama namuose veltinius ir juos paroduodama miestelio gyventojams. S. Kiaušinis padėdavo jai parduoti šią produkciją, todėl jis labai pyko ant dar vienos kaimynės, skrebo J. Mačionio žmonos Veronikos ir pagrįstai iš jos reikalavo sumokėti už dvi poras jos prašymu pagamintų veltinių, už kuriuos V. Mačionienė visus metus taip ir neatsiskaitė. O kai S. Kiaušinį suėmė, buvo viena iš tų liudininkų, davusių jam nepalankius parodymus.

Labiausiai S. Kiaušinį sukrėtęs ir supykęs Kurkliuose įvykis – jo mažamečio sūnaus dingimas. Sūnus Stasys buvo tik 2,5 metų, kai jį iš kiemo išsivedė devynerių metų kaimynės U. Šantarienės duktė Angelė ir paliko lauko tualete užkabinusi duris. Mažasis S. Kiaušinis galėjo įkristi į išmatų duobę ir ten nuskęsti. Nors to neatsitiko, bet vaikas, kai jį surado, buvo labai išsigandęs. Neaišku, ką po šio įvykio pasakė S. Kiaušinis savo kambario kaimynei U. Šantarienei, bet, matyt, nepagyre.

(keliamo į 8 psl.)

Ilsėkitės ramybėje

Šarūnas Valentas Valentinavičius
1939–2021

Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga su giliu liūdesiu praneša, kad kovo 17 dieną po sunkios ligos mirė aktyvus mūsų sąjungos narys, veterinarijos gydytojas, žurnalistas Šarūnas Valentas Valentinavičius.

Gimė Šiauliuose, vėliau persikėlė gyventi į Šiluvą. Tame pat name vokiečių okupacijos metais kartu su Valentinavičiaus šeima gyveno ir Lietuvos karininko Jono Žemaičio-Vytauto šeima. Šarūno tėvas Lietuvos Nepriklausomybės laikais buvo geležinkelio stoties viršininku, o mama buvo partizanų ryšininkė. Šeima slapstėsi nuo tremties. Kai Šarūnui sukako 10 metų, tėvai persikėlė į Kretingą, o vėliau į Kauną. Kaune 1961 m. Šarūnas baigė Lietuvos veterinarijos akademiją, įgijo veterinarijos gydytojo specialybę. Nuo 1982 m., turėdamas įgimtą žurnalistinę dovaną, pakeitė savo darbo profilį ir pradėjo žurnalistinį darbą. Dirbo Lietuvos televizijoje, Vilniaus miesto savivaldybėje spaudos atstovu, „Valstiečių laikraštys“. Prasidėjus Atgimimui, kurį laiką vedė laidą „Atgimimo banga“, o panaikinus ją organizavo „Gyvą atgimimo bangą“ ant žuvusiųjų per Sausio 13-ąją kalnelio. Keletą metų vadovavo Vilniaus Sąjūdžiui. Prasidėjus „perestrojkai“, savo laidose stengėsi parodyti netvarką kolūkiuose. Atgimus Lietuvai daugelis prisimena jo aštrias laidas, kuriose jis atskleidavo „senosios sovietinės gvardijos“ kovą prieš ūkininkus, prieš privačią nuosavybę, žemės gražinimo ūkininkams rūpesčius. Savo reportažus tęsė tapęs Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos aktyviu nariu. Jis ruošėsi kartu paminėti 1941 m. Birželio sukilimo 80-ies metų sukaktį, kovojo visais frontais, kad Vilniuje Lukiškių aikštėje būtų pastatytas paminklas per amžius kovojusiems ir žuvusiems už Lietuvos laisvę su Vyčio simboliu. Su dideliu džiaugsmu paruošė reportažą iš Kryžkalnio, kur buvo atidengtas memorialas partizanams, kritusiems kovose su sovietiniais okupantais ir kolaborantais. Jo filmuotos medžiagos archyvuose yra aibė vertingos medžiagos, kuri turi istorinę išliekamąją vertę.

Š. Valentinavičius buvo tvarkingas, rūpestingas ne tik visuose darbuose, bet ir geras mylintis savo šeimą tėvas. Džiaugėsi, kai vaikai padovanojo jam naują filmavimo kamerą. Kartu su žmona Giedre išaugino du sūnus Arą ir Rytį, turi tris vaikaičius ir proanūką. Be šeimos Šarūnas turėjo ir antrą meilę – Lietuvą. Visą laiką tikėjo, kad Lietuva išsivaduos iš sovietinių pančių.

Lietuvos laisvės kovotojų sąjunga nuoširdžiai užjaučia velionio šeimą – žmoną, jo sūnus, jų šeimas netekus vyro, tėčio ir senelio. Š. Valentinavičiaus atminimas visada išliks mūsų širdyse.

Palaidotas Rokantiškių kapinėse Vilniuje.

LLKS valdybos pirmininkas Ernestas Subačius,
LLKS garbės pirmininkas Jonas Burokas,
LLKS leidinio „Varpas“ redaktorius Gediminas Ruzgys

Juozas Puplauskas
1938–2021

Gimė Plungės r. Vieštovėnų kaime. 1948 m. kartu su tėvais Juozapu ir Paulina buvo ištremtas į Buriatiją. Ten nuo 14 m. dirbo sunkius darbus. 1958 m. grįžo į Lietuvą, po pusės metų apsigyveno Telšiuose ir įsidarbino melioracijos srityje. 1962 m. sukūrė šeimą. Su žmona Gražina užaugino keturis vaikus: Daivą, Sigitą, dvynukus Iloną ir Alvydą. J. Puplauskas buvo nuostabus ir mylintis šeimos vyras, tėtis, senelis ir prosenelis, kartu su žmona aktyviai dalyvaudavo LPKTS Telšių filialo renginiuose, pasižymėjo patriotiškumu, dvasine tvirtybe ir giedria nuotaika.

Palaidotas Telšių miesto senosiose kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame žmoną Gražiną, vaikus su šeimomis ir visus artimuosius.

LPKTS Telšių filialas

Melita Diamandidi-Kuprienė
1949–2021

Dėl sunkios koronaviruso ligos mirė Melita Diamandidi-Kuprienė, gimusi Kaune, pianistė, koncertmeisterė, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Bendrojo fortepijono ir koncertmeisterio katedrų docentė, Lietuvos muzikų sąjungos narė, 1941 m. birželio tremtinio, Lietuvos operos solisto, nusipelnusio artisto Vincento Kuprio žmona. Baigė fortepijono specialybę J. Naujaliao muzikos gimnazijoje ir Lietuvos valstybinėje konservatorijoje bei valstybinio Gnesinų muzikinio pedagoginio instituto (Maskva) aspirantūrą. Parengė koncertines programas su dainininkais V. Kupriu, V. Juozapaičiu, N. Ambrazaityte, A. Stasiūnaite, S. Jonaityte, G. Skeryte, R. Preikšaitė ir kitais. Koncertavo Europos šalyse, JAV, Kanadoje, Australijoje, Rusijoje. Su vyru parengė per 300 solinių koncertų (rečitalių), išrašė daugiau nei 150 kūrinių Lietuvos radijo fondams, išleido keletą plokštelių. Melita nuo 1994 m. akompanavo daugybei legendinio partizanų ansamblio „Girių aidas“ koncertų Lietuvoje, JAV, Kanadoje, Australijoje. Ansamblyje dainavo V. Kuprys, A. Lukša, A. Paulavičius, V. Balsys ir V. Šiukšta.

Netekome šviesios ir iškilios, labai mylinčios, atsidadavusios ir nusipelnusios savo kraštui asmenybės. Dėl netekties užjaučiame vyrą Vincentą, dukterį Eugeniją ir jų artimuosius, bendradarbius, bičiulius ir draugus, visą mūsų meninės kūrybos bendruomenę.

Palaidota Vilniaus Antakalnio kapinėse, Menininkų kalnelyje.

LPKTS Kauno filialas

A. Vilutienei būtų sukakę 90 metų

Kovo 17 d. būtų sukakę 90 metų, kai gimė Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejaus įkūrėja ir ilgametė vadovė (vadovavo iki 2000 m.), šviesios atminties Aldona Sabaitytė-Vilutienė. Politinė kalinė ir tremtinė – kilusi iš Vytautiškių kaimo, Krosnos valsčiaus, Lazdijų rajono. 1945 m. tapo Tauro apygardos Geležinio Vilko ir Vytauto rinktinių ryšininke, kurios slapyvardžiai buvo Neuzmirštuolė ir Viltis. 1947 m. įstojo į Marijampolės mokytojų seminariją. 1949 m. buvo suimta ir kalėjo Komijoje, Intos ir Lemijų lageriuose. Grįžusi apsigyveno Marijampolėje, baigė mokslus, mokytojavo.

Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejaus įkūrimo iniciatorė ir ilgametė jo vadovė, knygos „Trečioji vėliavos spalva“ (1996 m.) autorė. Didžiulis Aldonos nuopelnas – žuvu-

sių Tauro apygardos partizanų vardyno išleidimas kartu su bendraautoriais Justinu Sajausku. Vardyno išleidimas vainikavo dešimtmečio trukmės atkaklų ir kruopštų žinių apie laisvės kovotojus rinkimą. Vardyne identifikuota apie 4500 partizanų.

Aldonos Vilutienės vadovaujami Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejaus darbuotojai didžiavosi, kad dirbo tokio profilio Lietuvos muziejuje, kuriame saugoma ir puoselėjama laisvės kovų atmintis. Aldonos šeima daug finansiškai prisidėjo prie muziejaus ekspozicijos įrengimo ir dabar, kai vyksta ekspozicijos atnaujinimas, toliau jį remia. Šiandien tęsiami Aldonos pradėti darbai, daug dėmesio skiriama patriotiniam Nepriklausomos Lietuvos karių ugdymui bei auklėjimui.

„Tremtinio“ inf.

Melita Kuprienė su ansamblio „Girių aidas“ dainininkais

Tremtinys ISSN 2029-509X
www.lpkts.lt

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga

Įmonės kodas 300032645

Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365 AB „SEB“ bankas

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,

Tel. (8 37) 323 204, 8 667 39218

Savaitraščio vadovė Audronė Kaminskienė
Techninė redaktorė Vesta Milerienė

El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com

2 spaudos lankai. Tiražas 1250 egz. Kaina 0,90 euro.

Spausdino spaustuvė UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas

Projektas „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ ir „Istorija be „baltų dėmių“ remia (2021 m. skirta 14000 eurų)

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Apie rimtus dalykus – linksmi ir paprastai

Knygnešystė – XIX amžiaus Lietuvos istorijos fenomenas, patriotinė veikla, nukreipta prieš carinės Rusijos vykdytą lietuviškos spaudos ir raidyno draudimo politiką, trukusią daugiau kaip 40 metų. Po 1863 metų sukilimo Rusijos imperijos valdžia uždraudė leisti ir platinti knygas lietuvių kalba, tiksliau, parašytas, naudojantis lotyniško pagrindo abėcėle. Lietuviai šiam reikalavimui priešinosi. Lietuviški leidiniai buvo spausdinami užsienyje (tuometinėje Prūsijoje, Mažojoje Lietuvoje, Amerikoje), nelegaliai gabenami per sieną ir platinami Lietuvoje, kuri tuo metu buvo carinės Rusijos imperijos sudėtyje.

Knygnešys – žodis, sunkiai išverčiamas į kitas kalbas. Jį galima tik nuskaidyti ir paaiškinti jo reikšmę. Savitai ir išradingai tą padarė italų kalbininkas Pietro U. Dini savo knygoje „Baltijos žiedas“, knygnešį pavadinęs *portalibri* ir šalia paaiškinęs: *contrabbandieri della Lituania* – pažodžiui išvertus – lietuviškumo kontrabandininkas. Ko gero, toks šio žodžio ir viso reikšminio apibūdinimas yra vienas tiksliausių.

2004 metais UNESCO knygnešystę įvertino kaip unikalią ir pasaulyje neturintį atitikmenų veiklą, o kovo 16-oji oficialiai paskelbta Knygnešio diena. Šią dieną pagerbiami draudžiamų spaudinių platinimo – knygnešiai. Nepaisant to, kad už knygų platinimą buvo baudžiama kalėjimu ar tremtimi į Sibirą, knygos buvo gabenamos itin aktyviai. Lietuviškos knygos ir laikraščiai ėjo iš rankų į rankas. Imperinės valdžios atstovai, matydami, jog nebegali sulaukyti slaptojo knygų platinimo, 1904 m. panaikino daugiau kaip 40 metų trukusį lietuviškos spaudos draudimą. Tad knygnešiai Lietuvos istorijoje atliko ypatingą vaidmenį, o kovo 16-oji – įžymiojo knygnešio Jurgio

Bielinio gimimo diena (1846 m.) – skirta jiems visiems prisiminti ir pagerbti.

Jurgis Bielinis buvo ne tik Lietuvos knygnešys, bet ir publicistas, laikraščių „Aušra“ ir „Varpas“ bendradarbis. Jis laikomas Vidurio ir Vakarų Lietuvoje veikusio draudžiamos lietuviškos

spaudos platinimo tinklo įkūrėju. Nesųkį buvo įkliuvęs caro žandarams, bet vis ištrūkdavo. Savo gyvenimo šūkiu laikė paties sukurtą posakį: „Nemirsiu, kol maskoliai iš Lietuvos neišeis“.

Trakų rajono savivaldybės viešosios bibliotekos Rykantų filialas minė-

jo Knygnešio dieną. Bibliotekininkė Barbara Jocienė kartu su Trakų rajono Rykantų universalaus daugiaviečio centro darželio auklėtoja Nele Petkevičiene surengė mažiesiems virtualią popietę „Mažieji knygnešiai“ bei apie šią dieną papasakojo darželinukams. Jiems buvo pristatyta V. Platzner knyga „Jurgis Bielinis ir mažieji knygnešiai“. Ši knyga – tai nuotykių kelionė laiko mašina, nukeliančia vaikus į XIX amžių, kai Lietuva buvo okupuota Rusijos imperijos, lietuviškos knygos buvo uždraustos ir jas slapta pradėjo gabenti knygnešiai.

Keliaudami kartu su knygnešiais, vaikai suprato ką veikė knygnešių tinklas, kokiais būdais buvo gabenamos knygos, kaip jos buvo platinamos ir slepiamos. Pagrindiniu veikėju šioje knygoje yra Jurgis Bielinis – knygnešys, sukūręs lietuviškos spaudos nelegalaus platinimo tinklą. Darželinukai klausėsi mažųjų knygnešių kelionėje patirtų nuotykių, noriai bendravo, interpretavo iliustracijas, stebėjosi vaikų drąsa keliauti miškais bei jėga, leidusia gabenti su savimi daug sunkių knygų.

Knygnešių diena paminėti bibliotekoje yra eksponuojama teminė paroda „Knygnešių takais“.

Barbara JOCIENĖ,
Trakų viešosios bibliotekos
Rykantų filialo vyr. bibliotekininkė

Kaip proletaras Stasys Kiaušinis virto sovietų valdžios priešu

(atkelta iš 6 psl.)

Tokie mažesni ir didesni buitiniai konfliktai buvo miestelių ir miestų gyventojų kasdienybė. Ir toks sunkus bei įtemptas buvo tikro proletaro pagal kilmę S. Kiaušinio gyvenimas nuo pat gimimo. Penkerius savo gyvenimo metus S. Kiaušinis praleido sovietiniame „rojuje“ ir dar dešimt metų po to sovietiniame „pragare“ – lageryje. Jį į tą pragarą atvedė gyvenimas „klietkinyke“, sunkus choleiriskas charakteris ir palaidas liežuvis.

Skrebų „klietkinyke“ Kurkliuose

S. Kiaušinis apsigyveno Kurkliuose 1945 m. rugsėjo mėn. ir gyveno miestelyje bei dirbo skrebu iki pat suėmimo dienos, 1947 m. birželio 26-osios. Nors miestelis, einant frontui, smarkiai nenukentėjo, bet tuo laiku labai aštri buvo gyvenamojo ploto problema. Iš kaimų į miestelį bijodami partizanų bei jų paskatinti atbėgo sovietų valdžios rėmėjai, įsikūrė čekistų vidaus kariuomenės NKVD (nuo 1946 m. MVD) įgula, atvažiavo bei pareikalavo sau butų įvairaus plauko čekistai bei operatyvininkai.

Pirmaisiais partizaninio karo metais kaimuose partizanai veikė gana aktyviai, todėl sovietai vengė ardyti tremtinių namus ir juos vežti į miestelį, be to, pirmasis po karo 1945 m. trėmimas nebuvo toks masinis. Algimanto apygardos vadas A. Starkus-Montė su piliečiais, gyvenusiais kaime ir palaikiusiais sovietų valdžią, elgėsi mandagiai. Atėjęs į namus, jiems pasiūlydavo keltis į miestelį arčiau savo valdžios, tai yra keisti savo namus kaime į kambariuką miestelyje, o žemės sklypą į daržiuką, bet, jeigu sutikdavo partizanams padėti, jų iš kaimo nevarydavo. Montė sakydavo: „Jeigu savo valdžią gerbi ir myli, dėl jos reikia aukotis“ ir šie žodžiai labai paskatindavo sovietų valdžios rėmėjus greitai išvykti gyventi į miestą arba miestelį.

Kaip Kurklių krašto partizanai gausino miestelio gyventojų skaičių, nėra gerai žinoma, bet iš naujakurių Mišinių ir Kiaušinių gyvenimo aprašymo matyti, kad jų santykiai su partizanais buvo gana sudėtingi ir komplikuoti. Sovietų valdžia buvo patenkinta, kad J. Kiaušinis grįžo į tarnybą

skrebų būryje ir jo šeima skyrė pusę didelio kambario miestelio centre stovėjusiame name. Ši pastatą vietiniai vadindavo skrebų bendrabučiu, nes jame gyveno vien sovietų aktyvistų ir skrebų šeimos, kiti – „klietkinyku“, nes kambariai tarp šeimų buvo padalyti lentinėmis pertvaromis.

Darbovietė, Kurklių valsčiaus skrebynas, S. Kiaušiniui tai pat buvo netoli, toje pačioje gatvėje. Skrebai buvo įsikūrę buvusioje vaistinėje, aplink būstinę buvo išsikasę apkasus, pastatą saugodavo visą parą. Atrodė, kad gyvenimas susitvarkė, bet čia vėl Kiaušiniui nepasisekė su kaimynais. Jie buvo įtakingi sovietiniai aktyvistai. Už lentinės sienos tame pačiame kambaryje gyveno Kurklių valsčiaus vykdomojo komiteto sekretoriaus J. Šantaro trijų asmenų šeima. J. Šantaro žmona Uršulė nuolat skųsdavo S. Kiaušinį valdžiai už gėrimą ir antisovietines kalbas. Matyt, tai buvo įprastinė šios moterytės veikla ir gyvenimo būdas. Net čekistai ilgą laiką netikėjo, kad du kartus skrebas, sovietams dirbęs nuo 1940 m., gali keikti sovietų valdžią.

Sovietinio tipo bendrabutis buvo labai geras komunistų valdžios išradimas, kuris mažiausiomis sąnaudomis leido kontroliuoti didelį žmonių skaičių. Jis gerokai palengvindavo agentūrinį darbą tarp gyventojų. Gyvenimas viename kambaryje su kaimynu labai palengvindavo tokių informatorių kaip U. Šantarienė darbą. Labiausiai U. Šantarienė užpyko ir nutarė, kad trūks plyš, bet S. Kiaušinį pasodins, po vieno jos barnio su kaimynu, kuris įvyko kelios dienos iki U. Šantarienės vyro žūties.

Apklausiant ją kaip liudytoją S. Kiaušinio byloje, čekistui Aleksankinui ji tvirtino, kad jai užstojus S. Kiaušinio žmoną, kurią tuo metu jis plūdo, S. Kiaušinis jai pasakęs: „Nesipūsk, kad tavo vyras valsčiaus sekretorius, jo dienos jau suskaitytos, užteks čia viršininkauti, tuoj tu nebūsi Šantarienė“. Praėjus kelioms dienoms (koks sutapimas) iš tikrųjų U. Šantarienė neteko savo vyro.

(Bus daugiau)

Gintaras VAIČIŪNAS,
LGGRTC vyr. istorikas